

Beleidsnotitie social return on investment Zaanstreek-Waterland 2020

MEER MOGELIJKHEDEN, MEER KANSEN

Een integraal beleidsdocument van de gemeenten in de arbeidsmarktregio Zaanstreek – Waterland
..... maart 2020

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Visie op SROI	4
2.1	Aan welke doelen draagt SROI bij	4
2.2	Uitgangspunten voor SROI	4
2.2.1	Basisrichtlijn SROI en daarbinnen realisme en maatwerk	4
2.2.2	Duurzame arbeidsinschakeling en co creatie met werkgevers	5
2.2.3	Stimuleren van sociaal ondernemen	5
2.2.4	Besparing op de uitkeringsgelden	5
2.2.5	Harmonisering van de spelregels	5
2.2.6	Regeldruk verminderen	5
2.3	Regionale samenwerking	5
3	Inkoop en aanbesteding	6
3.1	Inleiding	6
3.2	Bij welke opdrachten SROI toepassen	6
3.2.1	SROI is altijd maatwerk	6
3.2.2	Drempelwaarde en vaststelling percentage	7
3.3	Proportionaliteit	7
3.4	Prestatie-eis of inspanningsverplichting?	8
3.5	Gunningscriterium	8
3.6	Proces	9
4	De waardering van de SROI invulling	9
4.1	Bouwblokken	9
4.2	Mogelijkheden voor SROI-invulling	9
4.2.1	Arbeidsparticipatie heeft de voorkeur	9
4.2.2	Daarnaast kan de opdrachtnemer 'Sociaal inkopen'	9
4.2.3	Samenwerken met opdrachtnemers in projecten gericht op kandidaat-ontwikkeling	10
4.2.4	Bijdragen aan maatschappelijke activiteiten	10
5	Monitoring en handhaving	10
5.1	Prestatie meten van opdrachtnemer	10
5.2	Resultaten meten van SROI in de regio	10
5.2.1	Monitoringsinstrument	10
5.3	Verwerking persoonsgegevens	10
5.4	Naleving	11

1 Inleiding

Maatschappelijke waarde is een dominant thema bij aanbestedingen. In de Nederlandse Aanbestedingswet is als uitgangspunt opgenomen: Aanbesteder “draagt zorg voor het leveren van zo veel mogelijk maatschappelijke waarde voor de publieke middelen”.

Deze beleidsnotitie en het uitvoeringsprotocol gaan over social return on investment, één van de manieren om zoveel mogelijk maatschappelijke waarde te creëren.

Social Return on Investment (SROI) is het stellen van sociale contractvoorwaarden bij inkoop en aanbestedingen. Social return betekent letterlijk: ‘iets teruggeven aan de samenleving’ en is net als duurzaam inkopen onderdeel van ‘maatschappelijk verantwoord inkopen’. De opdrachtgever (gemeente) verbindt een verplichting voor SROI als bijzondere uitvoeringsvoorwaarde aan haar aanbesteding. Bij de besteding van overheidsgeld speelt het kunnen meedoen en erbij horen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en mensen met een beperking een belangrijke rol. Ook inkoopopdrachten dragen hieraan bij.

Aan de voorkant vindt de strategische afweging plaats hoe de gemeenten de meeste maatschappelijke impact realiseert bij haar opgaves d.m.v. haar inkopenⁱ. Er zijn verschillende mogelijkheden van sociaal inkopen zoals:

1. inbesteden bij een eigen leerwerkbedrijf;
2. voorbehouden opdracht aan sociale werkvoorzieningen en sociale ondernemingen (AW artikel 2.82) ⁱⁱ;
3. stellen van aanvullende voorwaarden, bijvoorbeeld een bijzondere uitvoeringsvoorwaarde over SROI.

Ook het onderverdelen in percelen mag bij alle overheidsopdrachten en kan gebruikt worden om bepaalde percelen specifiek sociaal in te kopen, bijv. een klein perceel één op één aan een sociale ondernemer gunnen of een klein perceel inbesteden of binnen één perceel met gebruikmaking van artikel 2.82. aan te besteden.

SROI heeft zich landelijk bewezen als middel dat naast de reguliere re-integratie- en participatieactiviteiten van gemeenten kan bijdragen aan de verwezenlijking van de gemeentelijke doelstellingen op het terrein van het aan het werk helpen van werklozen en de participatie van deze doelgroep. Dit brengt hen in een betere positie op de arbeidsmarkt.

De meerwaarde van SROI voor opdrachtnemers zit in de mogelijkheid om invulling te geven aan de behoefte aan flexibele en structurele inzet van personeel, maatschappelijk verantwoord ondernemen en behoud van vakmanschap.

Het werkveld van SROI kent een hoge dynamiek vanwege de verscheidenheid aan opdrachtnemers, de continue ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, het grote netwerk van externe partijen die met en voor de doelgroep werken en de grote (financiële) belangen. Het inkoopvolume van de arbeidsmarktregio Zaanstreek-Waterland is ongeveer **x (Zaanstad 227) miljoen per jaar**. De geschatte SROI waarde die opdrachtnemers jaarlijks in de regio moeten realiseren is ongeveer **x miljoen euro**.

Door als regiogemeenten ‘aan meerdere knoppen tegelijk te draaien’ kan meer rendement uit SROI worden gehaald. Vanuit onze gezamenlijke doelstelling, een inclusieve arbeidsmarkt, hebben we gekeken hoe dit bereikt kan worden en hoe Social Return on Investment daaraan kan bijdragen. SROI kan veel meer zijn dan de verplichting werknemers uit een bepaalde doelgroep aan te nemen.

Vanwege de ontwikkeling van ons bestand met meer kwetsbare doelgroepen die een grotere afstand tot de arbeidsmarkt hebben en de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt is een vernieuwing van SROI beleid nodig. Gemeente willen met hun beleid mee bewegen met de arbeidsmarkt en flexibel zijn. De arbeidsmarkt is nu heel anders dan een aantal jaar geleden. In navolging van de landelijke ontwikkelingen zijn de waarderingen voor de ondernemers (in de bouwblokken) voor SROI invulling verhoogd. Het bedrijfsleven dringt aan op maatwerk rond SROI, op andere mogelijkheden dan alleen personeel aannemen. Input voor de voorgestelde wijzigingen zijn terugkoppelingen van werkgevers. Daarnaast is terugkoppeling bij de adviseurs werkgeversdienstverlening van de diverse gemeenten van het WSP opgehaald. We hebben opgehaald bij andere gemeenten, bij het regionale leerwerkbedrijf en gekeken naar landelijke ontwikkelingen.

De belangrijkste wijzigingen ten aanzien van het ‘oude’ beleid zijn:

- Duurzame arbeidsinschakeling en mobiliteit hoger belonen
- Bepaalde groepen hoger waarderen (voortijdig schoolverlaters en statushouders en >50 worden bijvoorbeeld extra ondersteund)
- Social return breder inzetten voor de sociale doelen van de arbeidsmarktregio
- Social return breder inzetten dan de opdracht (o.a. ook binnen bedrijfsvoering en bij onderaannemers)
- Sociaal inkopen bij sociale ondernemers is een mogelijkheid voor bredere invulling voor SROI.
- Meer investeren in een duurzame relatie met de opdrachtnemer, niet alleen tijdens de lopende aanbestedingen
- Kandidaat-ontwikkeling, begeleiding en opleiding belonen we meer en expliciet.

In het nieuwe Uitvoeringsprotocol benoemen we bovendien concreter wat de ‘alternatieve’ mogelijkheden uit ons vorige protocol inhouden.

Coke bij EVO?

2 Visie op SROI

SROI is een instrument voor opdrachtgevers (in dit geval gemeenten) om sociale doelstellingen te realiseren bij aanbestedingen. Het is het principe dat opdrachtnemers naast het uitvoeren van de reguliere opdracht iets terugdoen voor de gemeente, op maatschappelijk en sociaal vlak. Wat wordt verstaan onder maatschappelijk of sociaal vlak verschilt overigens per gemeente.

Er is geen landelijk uniform SROI beleid. Gemeenten of regio's ontwikkelen zelf een beleidskader dat aansluit bij de wensen, doelen en ambities van de regio. Een effectief en eenduidig beleidskader zorgt ervoor dat SROI structureel geborgd wordt binnen de organisatie en dat er duurzaam werk gemaakt wordt van sociaal ondernemen. De inzet van SROI, en met name de invulling van de verplichting, is aan verandering onderhevig. Overheden experimenteren met de invulling van SROI, om te kijken hoe de impact vergroot kan worden.

Ons streven is een realistische en kansrijke SROI uitvraag te doen. SROI kan op verschillende manieren worden opgenomen in een aanbesteding, bijvoorbeeld als bijzondere uitvoeringsvoorwaarde, gunningscriterium of een combinatie van beide. In veruit de meeste gevallen is een bijzondere uitvoeringsvoorwaarde als contracteis het meest geschikt. De inschrijvers verplichten zich dan om een bepaald percentage van de afgesproken opdrachtwaarde in te zetten ten behoeve van de SROI doelgroep.

2.1 Aan welke doelen draagt SROI bij

In algemene zin is de ambitie met SROI dat kwetsbare burgers met een afstand tot de arbeidsmarkt meer kansen op werk krijgen en meer kansen krijgen om mee te doen naar vermogen.

De doelstellingen van het SROI beleid zijn:

- Het vergroten van (arbeids)participatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, bij voorkeur inwoners uit de gemeenten in de regio Zaanstreek-Waterland;
- Voorkomen en terugdringen van voortijdige schooluitval;
- Verbinden onderwijs en arbeidsmarkt;
- Een bijdrage leveren aan de maatschappelijke doelen van de opdrachtgever.
 - bevorderen van de sociale samenhang op lokaal niveau door een sociale bijdrage aan opdrachtnemers te vragen.
- Stimuleren sociaal ondernemerschap

Deze doelstellingen ondersteunen het besparen op uitkeringen en het Leerwerkbedrijf (SW-bedrijven) helpen om inkomsten te genereren.

SROI kan naast de inzet op arbeidsmarktbeleid helpen om andere doelen in het sociaal domein te bereiken. Zo kunnen opdrachtnemers met hun expertise bijdragen aan armoedebestrijding, goed onderwijs of bestrijding van eenzaamheid onder ouderen. SROI is een hefboom om opdrachtnemers een sociale bijdrage te laten leveren die past bij hun bedrijf of opdracht. Opdrachtnemers kiezen zelf hoe zij hun SROI invullen binnen de door de regiegemeenten aangereikte mogelijkheden (Bouwblokken). Wanneer ondernemers geen keuzevrijheid zouden hebben, zou er sprake zijn van rechtstreekse inkoop van een dienst of product.

2.2 Uitgangspunten voor SROI

2.2.1 Basisrichtlijn SROI en daarbinnen realisme en maatwerk

Wij willen dat SROI eenvoudig en op maat toepasbaar is op alle grotere aanbestedingen van de gemeenten; rekening houdend met proportionaliteit, rechtmatigheid en objectiviteit;

We hanteren in beginsel de zogenaamde 5% regeling.

→ bij Edam - Volendam, omdat niet alles onder de noemer valt, ook 3%

Van leveranciers wordt een redelijke en billijke inspanning gevraagd.

Daarvoor zijn de bredere toepassingsmogelijkheden van SROI ondersteunend. De invulling in SROI vindt in eerste instantie op de opdracht plaats. Indien het invullen niet mogelijk is op de opdracht, kan de ondernemer ook naar mogelijkheden binnen de bredere bedrijfsvoering en bij onderaannemers kijken. Daarnaast zijn er mogelijkheden van sociale inkoop en co-creatieve samenwerkingsprojecten. Als dit niet voldoende is, dan kan opdrachtnemer in overleg met en na toestemming van de opdrachtgever invulling geven door een bijdrage aan maatschappelijke activiteiten. Maatschappelijke activiteiten omvatten een scala aan activiteiten. Voorwaarde is dat deze activiteit een relatie heeft met de arbeidsmarkt, het onderwijs en/of de beleidsdoelen van de gemeente. Het breder toepassen van de SROI invulling is een landelijke ontwikkeling.

2.2.2 Duurzame arbeidsinschakeling en co creatie met werkgevers

Het belangrijkste doel van SROI is om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt duurzaam verder te helpen. De gemeenten in de regio willen SROI zodanig inzetten dat werkzoekenden of kwetsbare groepen ook op langere termijn kunnen blijven werken, dus niet alleen tijdens een opdracht van een bedrijf bij de gemeente. De duur van meetellen voor SROI van diverse groepen is daarvoor fors verlengd en er is een bonus voor een vast dienstverband. We stimuleren een werkomgeving waarbij de werkgever investeert in de nieuwe medewerker door opleiding en training. Dit gebeurt door dit breder te vergoeden en als opdrachtgever te investeren in co-creatieve samenwerkingen voor kandidaat-ontwikkeling met opdrachtnemers. De waarde van zo'n traject telt ook mee voor SROI invulling. Hierdoor kunnen opdrachtnemers over een langere periode mensen inzetten met een afstand tot de arbeidsmarkt en niet alleen gedurende een gegunde opdracht. Dit kan ook voor werkenden zonder startkwalificatie en kwetsbare statushouders.

2.2.3 Stimuleren van sociaal ondernemen

Met het nieuwe SROI beleid stimuleren de regiogemeenten het sociaal ondernemen. Dit gebeurt door de opdrachtnemers sociaal te laten inkopen of samen te laten werken met sociale ondernemingen. Artikel 2.82 van de Aanbestedingswet geeft een duidelijk kader voor wat wordt verstaan onder een sociale onderneming. Het gaat om bedrijven of organisaties die aan grotere groepen mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt structureel werk bieden (ten minste 30% van het personeelsbestand heeft een afstand tot de arbeidsmarkt). De arbeidsmarktregio interpreteert het begrip sociale onderneming volgens de SER definitie, die is iets ruimer. Zo delen sociale ondernemingen volgens de SER dat zij zelfstandige ondernemingen zijn die een product of dienst leveren en die primair en expliciet een maatschappelijk doel nastreven. Voor sociale ondernemingen staat de financiële doelstelling ten dienste van het primaire maatschappelijke doel. Dit onderscheidt de sociale onderneming van andere ondernemingen.

Door toename van het aantal sociale ondernemingen en de landelijke keurmerken die er nu zijn om deze ondernemingen te (h)erkennen (PSO 30 + , code sociaal ondernemen, lid social enterprise), hebben bedrijven voor de invulling van hun SROI verplichting de mogelijkheid in te kopen bij deze sociale ondernemingen.

2.2.4 Besparing op de uitkeringsgelden

Naast het maatschappelijke karakter van SROI kent het instrument ook een financiële prikkel. Wel spelen bij de invulling van SROI ook externe factoren mee. De invulling van een SROI verplichting is niet gebonden aan gemeentelijke grenzen, waardoor er niet gegarandeerd mensen met een kwetsbare arbeidsmarktpositie vanuit de gemeente van de opdrachtgever duurzaam worden ingezet. Ook het aantal opdrachten waarop SROI wordt toegepast, verschilt per jaar. De term "beïnvloedingsvermogen" dat voortkomt uit SROI is dan ook beter op zijn plaats dan een harde indicator. In onze arbeidsmarktregio Zaanstreek-Waterland gaat het om een beïnvloedingsvermogen d.m.v. SROI van plusminus **x miljoen euro op jaarbasis**.

2.2.5 Harmonisering van de spelregels

Voor opdrachtnemers is het verwarrend als SROI doelen en de manier van monitoren en afrekenen van de SROI invulling verschillen per gemeente of regio. Dat is de reden dat harmonisering van SROI op de agenda staat. De acht gemeenten werken met de beleidsnotitie en het uitvoeringsprotocol aan een eenduidig regionaal beleid, waarbij maatwerk voor lokale opdrachten mogelijk is. Gelijke spelregels zorgen ervoor dat opdrachtnemers minder te maken hebben met verschillende formulieren, verschillende werkafspraken en verantwoordingseisen.

2.2.6 Regeldruk verminderen

Zowel binnen de gemeentelijke organisatie als bij opdrachtnemers betekent SROI een extra inspanning. De gemeenten willen ervoor zorgen dat SROI zo min mogelijk registratie en papierwerk oplevert. Eenduidig beleid, dezelfde registratiesystemen en een heldere verdeling van rollen (met voorkeur voor een regionaal karakter) kunnen een deel van de regeldruk verminderen.

2.3 Regionale samenwerking

Een regionaal beleid voor SROI vraagt om een uniforme regionale toepassing en uitvoering van het beleid. Tegelijkertijd dient er ruimte te zijn om lokaal binnen de vastgestelde kaders te kunnen bewegen, als de desbetreffende aanbesteding daartoe aanleiding geeft. Daarom zijn de SROI kaders zodanig vormgegeven, dat zij maatwerk tijdens het aanbestedingstraject mogelijk maken. Binnen de regio zijn de gemeentegroottes heel verschillend en daarmee het inkoopvolume en de mogelijkheden voor het soort aanbestedingen waarmee sociale impact kan worden bereikt.

Als de opdracht eenmaal gegund is, vult de opdrachtnemer in overleg met de gemeente zijn SROI verplichting in. De kaders hiervoor zijn beschreven in het regionale Uitvoeringsprotocol Social Return Zaanstreek-Waterland. Die uitvoeringskaders bieden, net als deze beleidsnotitie, voldoende ruimte voor maatwerk.

De acht gemeenten werken op regionaal niveau in het WSP samen op het gebied van SROI. Regionale samenwerking is geen doel op zich. Er kunnen schaalvoordelen ontstaan. Dit beleidsdocument en het uitvoeringsprotocol SROI kunnen een opmaat zijn voor verdere afstemming. Bijvoorbeeld in de communicatie naar de ondernemers kunnen dezelfde informatiebladen en dezelfde opzet voor een plan van aanpak gebruikt worden. Zaanstad heeft een web-based pakket voor registratie en monitoring van SROI aangeschaft. Om de eenduidigheid naar werkgevers te vergroten onderzoeken de regiogemeenten de mogelijkheid dit breder in de regio te gaan gebruiken. In de aangrenzende regio's gebruiken o.a. Amsterdam en Haarlem en IJmond ook ditzelfde monitoringssysteem. Ook kan binnen de doorontwikkeling van het WSP bekeken worden in hoeverre de uitvoering SROI gezamenlijk op te pakken is.

Het schrijven van de aanbestedingsdocumenten en het bepalen van de SROI eis is per definitie een lokale aangelegenheid. De budgethouder of de afdeling Inkoop van de gemeente bepaalt de inhoud van de aanbesteding, inclusief aanvullende voorwaarden zoals SROI. Ook het contract dat volgt na definitieve gunning van de opdracht, wordt afgesloten met de lokale gemeente. Dat houdt in dat de lokale gemeente verantwoordelijk is voor het beheer van het contract, inclusief de SROI verplichting.

De uitvoering van het SROI beleid is voor een groot deel belegd bij het regionaal opererende Werkgevers Servicepunt (WSP) Zaanstreek-Waterland. Dat betekent dat het WSP de opdrachtnemer/werkgever ondersteunt bij de SROI invulling. SROI is onderdeel van basisdienstverlening van het Werkgevers Servicepunt: 1. Het voordragen en plaatsen van passende kandidaten op arbeidsplaatsen, werkervaringsplaatsen en stages, inclusief het bieden van nazorg na plaatsing; 2. Advies over de instrumenten en voorzieningen bij een plaatsing; 3. Advies over inclusief werkgeverschap (o.a. jobcarving); 4. Informatie over de relevante wet- en regelgeving; 5. Informatie over de arbeidsmarkt.

SROI is integraal onderdeel van de dienstverlening van het WSP Zaanstreek-Waterland en onderdeel van het marktbeveiligingsplan. Binnen het WSP worden de adviseurs werkgeversdienstverlening goed aangehaakt bij de opdrachtnemers die kansrijke mogelijkheden en vacatures hebben. Tijdens gesprekken met opdrachtnemers wordt ingezet om vacatures om te buigen naar kansrijke beroepsprofielen voor de doelgroep Participatiewet. Door met de opdrachtnemer naar de gehele bedrijfsvoering te kijken worden meer mogelijkheden aangeboord voor onze doelgroep. Ook de samenwerking in kandidaat-ontwikkelprogramma's biedt bredere mogelijkheden voor de huidige doelgroep. Opdrachtnemers worden gevraagd een plan van aanpak op te stellen waarin nadrukkelijk gevraagd wordt hoe kansen geboden kunnen worden aan inwoners uit Zaanstreek-Waterland met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Het WSP heeft daarbij een inspanningsverplichting, maar geen resultaatverplichting. De verantwoordelijkheid om de SROI verplichting na te komen, ligt uitdrukkelijk bij de opdrachtnemer. Het monitoren van de SROI invulling kan op termijn ook worden ondergebracht bij het Werkgevers Servicepunt.

3 Inkoop en aanbesteding

3.1 Inleiding

SROI is in principe mogelijk bij alle inkoopprocedures onder én boven de Europese aanbestedingsdrempel. In principe kan het bij Werken, Leveringen en Diensten met een proportionele arbeidscomponent. Proportioneel betekent in de huidige uitvoeringspraktijk dat het loondeel minimaal 30 % van de totale opdrachtwaarde is. Over het algemeen lenen diensten en werken zich beter voor SROI dan leveringen vanwege de lage arbeidscomponent van die laatste. SROI wordt bijvoorbeeld veel toegepast in de zorg (WMO), de groenvoorziening, schoonmaak en bouw.

3.2 Bij welke opdrachten SROI toepassen

3.2.1 SROI is altijd maatwerk

Via maatwerk kunnen we de vormgeving van SROI afstemmen op de doelstellingen van de gemeente, de inkoopopdracht én de mogelijkheden van de opdrachtnemer. Er wordt rekening gehouden met de kansen en risico's van de sector en het desbetreffende bedrijf. Hiervoor is het belangrijk om in gesprek te gaan en te blijven met de markt, bijvoorbeeld een marktconsultatie te doen.

3.2.2 Drempelwaarde en vaststelling percentage

In het huidige inkoopbeleid bij gemeenten is de richtlijn dat meestal 5 % SROI uitgevraagd wordt bij opdrachten vanaf een afgesproken drempelbedrag. Het percentage voor SROI kan als maatwerk hoger of lager zijn dan 5% van de opdrachtsom. Kleinere gemeenten zijn gebaat bij een lager bedrag als drempel om toch voldoende sociale impact te realiseren omdat het inkoopvolume lager ligt.

Daarom wordt per gemeente een drempelwaarde gehanteerd als ondergrens om SROI verplicht in de inkoop op te nemen. Dit drempelbedrag is vastgesteld op basis van historische gegevens over de omvang van inkoopcontracten in de gemeenten en de omvang van inkooptrajecten op de inkoopkalender 2020 e.v. Binnen gelijke gemeentegroottes sluiten drempelbedragen op elkaar aan.

Met partijen waarmee de gemeente geen inkooprelatie heeft, maar waar wel sprake is van structurele afname van goederen en/of diensten, worden aparte afspraken gemaakt over de bijdrage aan SROI. Ook hier geldt dat in goed overleg gekeken wordt welke vorm van SROI het meest passend en haalbaar is.

Zowel gemeenten als opdrachtnemers ervaren de afgelopen jaren dat het geëiste percentage niet altijd realistisch is vanwege een combinatie van factoren zoals onvoldoende beschikbaarheid van potentiële kandidaten en een relatief lage looncomponent van de opdracht. Het vaststellen van het percentage vraagt maatwerk. Vooral bij opdrachten in het fysieke domein blijkt 5% niet altijd realistisch en haalbaar te zijn. Is de totale loonsom voor opdrachtnemer aantoonbaar minder dan 30% van de totale aanneemsom bij het contract, dan is de overweging om te volstaan met een uitvraag van 2% van de opdrachtwaarde i.v.m. proportionaliteit. En is de loonsom lager dan 10% dan kan de uitkomst zijn dat SROI niet wordt opgenomen in de aanbesteding.

Als basis richtlijn voor het toepassen van SROI hanteren we, toegepast vanaf drempelbedrag:

- Loonsom >30% - 5% SROI of meer als dat kan
- Loonsom <30% - 2% SROI
- Loonsom <10% - geen SROI

Er wordt uitgegaan van een percentage van de opdrachtsom. Het komt voor dat opdrachtnemers bij de nota van inlichtingen vragen om het percentage van de loonsom te nemen. Bij navraag in andere steden zijn hier slechte ervaringen mee opgedaan aangezien de hoogte van de loonsom zeer moeilijk te controleren is. Daarbij werken veel opdrachtnemers met onderaannemers met wie zij vaste prijsafspraken maken waarbij geen zicht is op de loonsom van de onderaannemer.

3.3 Proportionaliteit

Het proportionaliteitsbeginsel houdt in dat de keuzes die een aanbestedende dienst maakt en de eisen en voorwaarden die zij stelt bij een aanbesteding, in redelijke verhouding dienen te staan tot de aard en omvang van de aan te besteden opdracht. Dit geldt ook voor SROI, zowel voor wat betreft de gestelde SROI eis als voor de invulling van de contractuele SROI verplichting.

Bij elke aanbesteding boven het afgesproken drempelbedrag wordt in samenspraak met de adviseur SROI in de gemeente besproken op welke wijze SROI kan worden vormgegeven. De onderstaande vragen worden gesteld om tot een goed afgewogen en uitgebalanceerd advies te komen:

- ✦ • Wat is de geraamde opdrachtsom, de totale omvang van de inkoop?
- ✦ • Wat is de looptijd van de opdracht?
 - Wat zijn kansen en mogelijkheden voor social return?
 - Wat zijn marktontwikkelingen? (ook n.a.v. marktconsultaties)
- ✦ • Wat is de aard van de opdracht en om welk type werkzaamheden gaat het?
 - Is het mogelijk om daar SROI-kandidaten te plaatsen?
 - Welke doelgroepen komen in aanmerking, is er voldoende aanbod van geschikte of geschikt te maken kandidaten?
 - Wat is er nodig om potentiële kandidaten geschikt te maken?
 - Inschatting hoeveel plaatsingen kunnen worden gerealiseerd, zonder de kwaliteit van de opdracht teniet te doen?

* met kruisje is iets waer
bij EVO inkoop iets over 20% kunnen
roepen.

- Is de opdracht arbeidsintensief of arbeidsextensief? Wat is het aandeel van laaggeschoolde arbeid in de opdracht
- Is de opdracht specialistisch van aard? Wat is het aandeel van specialistische en hooggeschoolde arbeid
- Hoe is de financiering tot stand gekomen? (is er bijvoorbeeld sprake van een bezuiniging ten opzichte van voorgaande jaren)
- 1. * • Welk SROI percentage is in het verleden geëist en ingevuld bij soortgelijke opdrachten
- Welke andere verplichtingen kent de opdracht die van invloed kunnen zijn op de SROI verplichting, bijv. personeelsovernames
- Welke afspraken worden gemaakt in geval van verdringing?

Bij leveringen is het aandeel van arbeid in de opdracht regelmatig heel laag. In de meeste gevallen is een SROI percentage dan niet proportioneel. Echter, bij een langdurige relatie met een opdrachtnemer of regelmatige opdrachten kan wel een SROI eis worden gesteld. In deze gevallen kan een alternatieve eis worden overwogen in plaats van een percentage van de opdrachtwaarde. Bij combinaties van leveringen en andere opdrachten kan er soms wel weer SROI geëist worden (voorbeeld: levering van verkeersborden met onderhoud/schoonmaak daarvan).

Is het verstandiger af te zien van SROI? Bijvoorbeeld omdat de sector extreem onder druk staat wegens bezuinigingen of omdat er specifieke gevoeligheden zijn rond de aanbesteding zelf. Zijn er andere verplichtingen die van invloed kunnen zijn op de SROI invulling? Moet bijvoorbeeld zittend personeel van de huidige opdrachtnemer worden overgenomen, dan is 5% vaak niet proportioneel. Als alternatief kan worden gekozen voor een specifieke uitdraag met sociale impact voor de stad of voor uitsluitend een inspanningsverplichting in de vorm van een 'Kansengesprek' na de gunning met een adviseur SROI en/of een adviseur WSP.

Indien een looptijd erg lang is of het specifiek over onderhoudswerk gaat waarbij MBO niveau 1 en 2 werkzaamheden veel voorkomen, kan overwogen worden een uitzondering te maken op de drempel.

3.4 Prestatie-eis of inspanningsverplichting?

Bij aanbestedingen met geraamde opdrachtwaardes vervalt de SROI verplichting indien de gerealiseerde opdrachtwaarde, over de hele contractperiode inclusief verlenging, lager ligt dan de gemeentelijke SROI drempel. Tussentijds wordt dit gemonitord.

Er kan sprake zijn van kleine opdrachtwaardes bij ondernemers die binnen een grotere raamovereenkomst vallen. In dit soort gevallen kan worden overwogen om voor de invulling van SROI een specifieke tegenprestatie zoals een gastcollege/les, een bedrijfsrondleiding voor scholieren/studenten, workshops voor werkzoekenden (hulp bij CV opstellen, oefenen sollicitatiegesprekken e.d.) af te spreken of een inspanningsverplichting om een gesprek met een maatschappelijke partner te houden over de mogelijkheid tot een maatschappelijke bijdrage bijv. een maatschappelijke diensttijd, stage. Of misschien kan iemand een werkervaringsplaats krijgen in het bedrijf, hierover kan een kansengesprek met het WSP plaatsvinden.

alternatieven

3.5 Gunningscriterium

Er zijn een aantal uitvoeringsvarianten voor SROI mogelijk:

1. uitvoeringsvoorwaarde
2. gunningscriterium
3. combi gunningscriterium en uitvoeringsvoorwaarde

> is bij Edam-Volendam het geval!

Met gebruikmaking van een gunningscriterium is het mogelijk uit te dagen tot 'meer': wat is de ondernemer bereid nog meer te doen dan de concurrent?

Een gunningscriterium dient alleen te worden gebruikt als het marktsegment zich er bij uitstek voor leent en er relatief veel potentieel is voor SROI. Denk aan werkzaamheden waarvoor weinig of geen scholing volstaat. In dit geval kunnen aanbieders bij inschrijving gevraagd worden een plan in te dienen hoe zij een bijdrage gaan leveren aan SROI. Dit plan wordt gescoord op kwantiteit en kwaliteit en telt mee bij de gunning. Let op: monitoren en handhaven is extra belangrijk in verband met betrouwbaarheid richting niet gegunde partijen.

kan
fraude-
gevoel zijn!

3.6 Proces

Het is aan de inkoper samen met de opdrachtgever en andere stakeholders om te bepalen voor welke vorm van sociaal inkopen er gekozen wordt. Indien voor het uitvragen van SROI wordt gekozen is het van belang te beoordelen hoe dit bij een specifieke aanbesteding proportioneel en kansrijk toepasbaar is. SROI is namelijk een van de inkoopdoelstellingen.

Hiervoor kan de kanskaart gebruikt worden. Deze gaat over de argumenten achter het advies over de hoogte en vorm van de SROI contract-eis. De waarden voor de belangrijkste stakeholders (opdrachtgever, opdrachtnemer, doelgroepen, SROI adviseur) worden vastgesteld. Welke waarden staan er op het spel en welke waarden wegen het zwaarst. SROI kan alleen voortbestaan als zowel de belangen van de gemeente, de doelgroep als de opdrachtnemer gediend worden. Het moet een win-win-win voor allen zijn.

Deze kanskaart met vragen (zie de vragen genoemd bij proportionaliteit) wordt ingevuld om een gesprek te hebben over de argumenten om tot een advies over de hoogte en vorm van de SROI contract-eis te komen.

De SROI adviseur adviseert de inkoper en de opdrachtgever over de hoogte en vorm van de SROI uitvraagⁱⁱⁱ. In dit proces wordt het Werkgevers Servicepunt^{iv} (WSP) ook om informatie en advies gevraagd.

4 De waardering van de SROI invulling

De SROI verplichting of -inspanning wordt vertaald naar een percentage van de opdrachtwaarde. De opdrachtnemer moet dus een bepaald bedrag inzetten voor sociale doelen. De acht gemeenten werken al sinds 2015 met de flexibele bouwblokkenmethode. Veel gemeenten in Nederland hanteren deze werkwijze.

4.1 Bouwblokken

De bouwblokken staan in een tabel. Iedere doelgroep of activiteit heeft in het bouwblokkenmodel een bedachte waarde, een inspanningswaarde. De inspanningswaarde is niet de uitgave aan loon, maar is de waarde gebaseerd op de mate van inspanning voor de begeleiding van de doelgroep, d.w.z. de afstand tot de arbeidsmarkt in combinatie met de mate van besparingen uitkeringslasten.

Het volledige nieuwe bouwblokkenmodel staat in het 'Uitvoeringsprotocol social return on investment Zaanstreek-Waterland' 2020.

4.2 Mogelijkheden voor SROI-invulling

SROI is maatwerk. Samen met de opdrachtnemers wordt bekeken welke invulling het beste past. Duurzame inzetbaarheid van kandidaten staat centraal.

Om een ondernemer zoveel mogelijk vrijheid te geven bij de invulling van SROI past de arbeidsmarktregio de 'bouwblokkenmethode' toe. Werk en ontwikkeling staan bij de invulling van SROI voorop. Voor het invullen van de SROI-verplichting bestaan diverse mogelijkheden. Een combinatie van mogelijkheden is toegestaan.

De opdrachtnemer maakt zelf een plan van aanpak in overleg met de adviseur SROI en de adviseur van het Werkgevers Servicepunt (WSP).

4.2.1 Arbeidsparticipatie heeft de voorkeur

Dit gaat over betaald werk, dienstverbanden bieden of werkervaringsplaatsen bieden of BBL en Bol leerlingen een leerbaan of stage bieden. Ook opleidingskosten en bijzondere begeleidingskosten voor de kandidaten horen hierbij.

4.2.2 Daarnaast kan de opdrachtnemer 'Sociaal inkopen'

Als de invulling slechts voor een deel door arbeidsparticipatie kan, is het ook mogelijk de SROI verplichting in te vullen door sociaal inkopen van diensten of producten. Dit kan bij door de arbeidsmarktregio erkende sociaal ondernemers en sociale werkbedrijven. Een sociaal ondernemer zet de winst van zijn bedrijf om in maatschappelijke waarde. Door producten of diensten in te kopen bij sociale ondernemingen krijgen zij meer omzet. Daarmee kunnen zij meer werk(ervarings)plekken bieden aan mensen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt.

4.2.3 Samenwerken met opdrachtnemers in projecten gericht op kandidaat-ontwikkeling

Gemeenten willen co-creatieve samenwerkingen aan gaan met bedrijven om kandidaten te ontwikkelen, bijv. leerwerktrajecten samen op zetten of bijv. de positie van werkenden zonder startkwalificatie en kwetsbare werkende statushouders verbeteren door samen een praktijkopleidingstraject te ontwikkelen. Het gaat hier om samenwerking op maat, waarin specifieke afspraken over de manier waarop een of meerdere SROI verplichtingen worden ingezet voor de doelgroep. Zo'n SROI samenwerkings project kan ook met meerdere bedrijven.

4.2.4 Bijdragen aan maatschappelijke activiteiten

Als een opdrachtnemer niet volledig invulling kan geven aan de SROI verplichting met de vorige opties, dan kan hij door het uitvoeren van maatschappelijke activiteiten invulling geven aan de SROI verplichting.

Het gaat om inzet (in natura) door het verrichten van activiteiten die:

- Arbeidsparticipatie of vakmanschap bevorderen. Denk bijv. aan gastlessen over bedrijf, branche of sector of bedrijfsbezoeken, of door kennis, expertise of middelen te delen.
- Brede maatschappelijke opgaven ondersteunen gericht op (arbeids) ontwikkeling met als doel de (arbeids) participatie van mensen te vergroten. Dit kan gaan om activiteiten gericht op taalontwikkeling van mensen, het bestrijden van eenzaamheid/sociaal isolement of een bijdrage aan de armoede en schuldenaanpak

5 Monitoring en handhaving

Een belangrijke randvoorwaarde voor het laten slagen van SROI is goede monitoring en handhaving. Wat zijn de resultaten van het SROI beleid? En hoe presteren individuele opdrachtnemers?

5.1 Prestatie meten van opdrachtnemer

Opdrachtnemers maken bij aanvang van de opdracht een plan van aanpak waarin onder andere staat hoe zij de SROI verplichting gaan invullen. De opdrachtnemer is ervoor verantwoordelijk aantoonbaar te maken, in de beschikbaar gestelde registratie, dat, en op welke wijze, er resultaten zijn behaald voor SROI. De gemeenten monitoren de social-return- afspraken om na te gaan of een opdrachtnemer deze nakomt. Bij gebruik van een webbased systeem ziet de opdrachtnemer ook zelf online de actuele stand van zaken. Goede monitoring helpt om bedrijven tijdig te ondersteunen wanneer de invulling van SROI achterloopt. In dat geval kunnen acties worden ingezet die meer dwingend van aard zijn. Goede monitoring zorgt voor transparantie en een eerlijk speelveld voor opdrachtnemers.

5.2 Resultaten meten van SROI in de regio

Met monitoring krijgen gemeenten inzicht in de resultaten van SROI. Hoeveel werkzoekende mensen zijn er aan de slag gegaan bij de opdrachtnemers en waar kwamen die vandaan? En hoeveel procent van alle verplichtingen is ingevuld op de afgesloten contracten? Met deze resultaten kunnen gemeenten rapportages opmaken. De verantwoording geeft inzicht in financiële en maatschappelijke resultaten, bijvoorbeeld welke kwetsbare mensen met inzet van SROI aan het werk zijn gekomen.

5.2.1 Monitoringsinstrument

Zaanstad werkt sinds 2019 met een webbased monitoringstool, de overige gemeenten werken met exel. In de web-based tool kunnen zowel de gemeente als de opdrachtnemer inloggen. De gemeente zet informatie over het contract in de tool, de looptijd en de hoogte van de SROI verplichting. De opdrachtnemer kan per contract aangeven wat hij heeft gedaan aan SROI. Hij kan ook bewijsvoering uploaden in de veilige online omgeving. Zodra dit is gedaan, kan de gemeente in de tool controles uitvoeren op de geüploade documenten. Dit zijn bewijsstukken voor de uitkering die een kandidaat heeft gehad of voor het dienstverband bij de opdrachtnemer. De online tool geeft de opdrachtnemer (en de gemeente) continu inzicht in hoe ver de opdrachtnemer is met de invulling van de SROI verplichting. De gemeente ontvangt structureel signalen over de voortgang van de SROI invulling en kan rapportages maken.

5.3 Verwerking persoonsgegevens

Bij de gegevensverwerking van SROI kandidaten handelen de gemeenten conform de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). De webbased tool die (deels) in de regio wordt gebruikt, is AVG proof. Ook opdrachtnemers dienen te werken conform de AVG, maar het kan zijn dat zij bepaalde persoonsgegevens niet zomaar willen overleggen. Binnen hun organisatie kunnen zij dan één persoon aanwijzen die gegevens over medewerkers verwerkt voor registratie van de social-return-verplichting, waarbij de verwerking wordt beperkt tot

de noodzakelijke gegevens. Opdrachtnemers zijn er verantwoordelijk voor dat medewerkers in vrijheid een rechtsgeldige toestemming kunnen verlenen voor het overleggen van hun gegevens, zonder onder druk te worden gezet.

5.4 Naleving

SROI is een van de verplichtingen in het contract. De SROI verplichting dient, net als alle andere contractuele verplichtingen, geheel nagekomen te zijn vóór het einde van de opdracht. Het kan voorkomen dat opdrachtnemers vanwege omstandigheden de voorgenomen SROI invulling niet helemaal uitvoeren. In het uitvoeringsprotocol is een nalevingsartikel opgenomen. Heeft de opdrachtnemer aan het einde van de looptijd van de opdracht de SROI verplichting niet volledig ingevuld, dan heeft de gemeente van rechtswege een direct opeisbare vordering op de opdrachtnemer ten bedrage van de openstaande SROI verplichting. Dit bedrag kan door de gemeente worden ingehouden op nog te betalen facturen aan de opdrachtnemer of op andere wijze ingevorderd worden. De gemeenten kiezen ervoor om consequenties te verbinden aan het niet nakomen van de SROI verplichting. Als de SROI-verplichting niet kan worden ingevuld, wordt eerst samen met opdrachtnemer naar een oplossing gezocht. De vordering wordt niet opgelegd indien naar de mening van opdrachtgever de opdrachtnemer (aantoonbaar) niets te verwijten valt bij het niet voldoen aan de SROI-eis. Het niet of onvolledig nakomen van de SROI verplichting kan tevens tot gevolg hebben dat de opdrachtnemer bij toekomstige onderhandse opdrachten niet meer wordt uitgenodigd door de gemeente.

Het proces is als volgt: De monitoring van de social-return-verplichting is belegd bij medewerkers SROI. De verantwoordelijkheid voor het opleggen van een boete ligt bij de contractmanager of projectleider. Wanneer de SROI invulling achterblijft, signaleert de medewerker SROI dit, waarna de contractmanager acties kan ondernemen richting de opdrachtnemer. De adviseur SROI kan de projectleider of contractmanager laten weten of het voorgenomen sanctioneringstraject redelijk en billijk is gezien de inspanningen die de opdrachtnemer heeft geleverd. Om hierover conclusies te kunnen trekken, is wel periodieke monitoring van de SROI nodig en actief overleg tussen opdrachtnemer en opdrachtgever over de voortgang van de SROI invulling.

ⁱ Daar waar inkopen staat, kan ook aanbesteden worden gelezen en andersom.

ⁱⁱ Voorbehouden van opdrachten (art. 2.82 Aanbestedingswet)

De nieuwe Aanbestedingswet geeft publieke organisaties de mogelijkheid opdrachten voor te behouden aan ondernemingen, werkplaatsen of programma's 'mits ten minste 30% van de werknemers van deze werkplaatsen, ondernemingen of programma's gehandicapte of kansarme werknemers zijn'. Organisaties die voldoen aan deze (wettelijke) criteria worden ook wel 30+- of Abw- organisaties genoemd.